

УДК 342.95

БОНДАРЕНКО С.В., кандидат юридичних наук, доцент
кафедри цивільного, господарського та кримінального права
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙ КОЛЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРАВАМИ СУБ'ЄКТІВ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ТА СУМІЖНИХ ПРАВ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті розглянуто порядок здійснення державного регулювання діяльності організацій колективного управління правами суб'єктів авторського права та суміжних прав в Україні.

Ключові слова: авторське право, суміжні права, організація колективного управління.

Аннотация. В статье рассмотрен порядок осуществления государственного регулирования деятельности организаций коллективного управления правами субъектов авторского права и смежных прав в Украине.

Ключевые слова: авторское право, смежные права, организация коллективного управления.

Summary. The article reviews the order of public administration of the activity of collective management organizations of Copyright and Related Rights in Ukraine.

Keywords: copyright, related rights, collective management organization.

Як свідчать дослідження світового досвіду, необхідним елементом системи правової охорони права інтелектуальної власності, без якого неможливо реалізувати закріплені законодавством авторське право та суміжні права, у будь-якій державі є колективне управління цими правами [1; 2]. Так, у передмові до дослідження, проведеного на замовлення ЮНЕСКО, зазначається: «у сучасному суспільстві колективне управління правами розглядається як один з основних засобів забезпечення поваги до творів, які використовуються, та забезпечення збору справедливої винагороди за творчу працю їх творцям, а також відкриває широкий та швидкий доступ публіки до постійно зростаючого культурного багатства» [3, с. 3].

У Глосарії термінів у сфері інтелектуальної власності зазначається, що «колективне управління майновими права – це сприяння у здійсненні майнових прав володільцям авторських і суміжних прав» [4, с.10]. Тобто колективне управління майновими правами покликано сприяти здійсненню прав, які закріплює за суб'єктами авторського права та суміжних прав законодавство в тому разі, коли реалізувати ці права в індивідуальному порядку неможливо.

З прийняттям 23 грудня 1993 року Закону України «Про авторське право і суміжні права» (далі – Закон) уперше на законодавчому рівні в Україні було закріплено можливість здійснення колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права, а також суміжних прав шляхом створення відповідних організацій.

У статті 1 Закону наведено визначення терміна *організація колективного управління (організація колективного управління майновими правами)* – це організація, що управляє на колективній основі майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав і не має на меті одержання прибутку [5].

Питанню управління майновими правами присвячено окремий розділ IV Закону «Управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав», статті 45-49 Закону.

Закон визначив способи управління майновими правами суб'єктів авторського права та суміжних прав. Вони можуть управляти своїми правами особисто, через свого повіреного, через організацію колективного управління.

Статтею 47 Закону передбачено можливість здійснення управління майновими правами організаціями колективного управління, які створюються суб'єктами авторського права і (або) суміжних прав. Такі організації мають статус юридичної особи згідно із законом. Крім того суб'єкти авторського права та суміжних прав можуть доручати управління правами на колективній основі відповідним державним організаціям, установчі документи яких передбачають здійснення таких функцій.

Закон установлює, що організації колективного управління діють на основі статутів, які затверджуються в установленому порядку і в межах повноважень, одержаних від суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав на основі відповідних цивільно-правових договорів. Допускається утворення окремих організацій, які управляють певними категоріями майнових прав певних категорій суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав, або організацій, які управляють різними майновими правами в інтересах різних категорій суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав. Організації колективного управління не мають права займатися комерційною діяльністю чи використовувати будь-яким способом об'єкти авторського права і (або) суміжних прав, доручених їм для управління. На діяльність таких організацій не поширюються обмеження, передбачені антимонопольним законодавством. Ці організації можуть управляти на території України майновими правами іноземних суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав, а також доручати аналогічним іноземним організаціям управляти за кордоном майновими правами українських суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав на основі договорів про взаємне представництво інтересів.

Свої повноваження організації колективного управління здійснюють, надаючи будь-яким особам шляхом укладення з ними договорів невиключні права на використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав. Згідно з частиною 1 статті 49 Закону організації колективного управління повинні виконувати від імені суб'єктів авторського права та (або) суміжних прав і на основі одержаних від них повноважень такі функції: погоджувати з особами, які використовують об'єкти авторського права і (або) суміжних прав, розмір винагороди під час укладання договору; укладати договори про використання прав, переданих в управління; збирати винагороду за використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав у випадках та на підставах, передбачених Законом; розподіляти та виплачувати зібрану винагороду суб'єктам авторського права і (або) суміжних прав, правами яких вони управляють, а також іншим суб'єктам прав відповідно до Закону; здійснювати інші дії, передбачені чинним законодавством, необхідні для охорони прав, управління якими здійснює організація. Розмір винагороди, яку мають сплачувати користувачі організаціям колективного управління, визначається з урахуванням норм постанови Кабінету Міністрів України: «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав» від 18 січня 2003 року № 72.

Організація колективного управління має право вимагати від осіб, які використовують об'єкти авторського права та суміжних прав, надання їй документів, що містять точні відомості про використання зазначених об'єктів, необхідні для збирання і розподілу винагороди, а особи, які використовують твори, виконання, програми мовлення, примірники фонограм (відеограм), зобов'язані надавати організаціям колективного управління точний перелік використаних творів, виконань, примірників фонограм (відеограм), програм мовлення разом із документально підтвердженими

даними про одержані доходи від їх використання та повинні виплачувати організаціям колективного управління винагороду в передбачений термін і в обумовленому розмірі.

Закон не виключає можливість збору організацією колективного управління винагороди особам, які не передали їм в управління свої права, тобто здійснювати так зване розширене колективне управління. Суб'єкти авторського права і (або) суміжних прав, які не передали організаціям колективного управління повноважень на управління своїми правами, зокрема щодо збирання винагороди, мають право вимагати від організацій колективного управління, які таку винагороду за використання їхніх творів і об'єктів суміжних прав зібрали, виплати цієї винагороди, а також вимагати вилучення своїх творів і об'єктів суміжних прав із дозволів на використання, які надаються організаціями колективного управління шляхом укладання договорів з особами, які використовують ці об'єкти. Організації колективного управління мають право резервувати на своєму рахунку суми незапитаної винагороди, що надійшла їм від осіб, які використовують об'єкти авторського права і (або) суміжних прав. Після трьох років від дня надходження на рахунок організації колективного управління відповідних сум суми незапитаної винагороди можуть бути використані для чергових виплат суб'єктам авторського права і (або) суміжних прав або спрямовані на інші цілі, передбачені їх статутами, в інтересах суб'єктів авторського права і суміжних прав.

Законом установлюється порядок здійснення державного контролю за діяльністю організацій колективного управління. Основним органом державної виконавчої влади, який забезпечує реалізацію державної політики в сфері діяльності організацій колективного управління, є Державна служба інтелектуальної власності України (далі – Держслужба), яка веде облік організацій колективного управління після їх реєстрації, здійснює нагляд за діяльністю цих організацій і надає їм методичну допомогу; здійснює посередництво в переговорах і при вирішенні конфліктів між організаціями колективного управління, а також між цими організаціями і суб'єктами авторського права та (або) суміжних прав; організує розробку нормативів і таблиць щодо розміру мінімальної винагороди та її розподілу між авторами й іншими суб'єктами авторського права та (або) суміжних прав і подає їх для затвердження Кабінетові Міністрів України [5].

Відповідно до статті 48 організація колективного управління після її державної реєстрації зобов'язана протягом 30 днів стати на облік у Державній службі інтелектуальної власності України. Порядок взяття на облік організацій колективного управління та здійснення нагляду за їх діяльністю регламентується наказом Міністерства освіти і науки України від 21 травня 2003 року № 311 «Про затвердження Порядку обліку організацій колективного управління та здійснення нагляду за їх діяльністю», який зареєстрований в Міністерстві юстиції України 4 червня 2003 року за № 436/7757. Після взяття на облік організації колективного управління видають Свідоцтво про облік організації колективного управління. Інформацію щодо взятих на облік організацій колективного управління публікують в офіційному бюлетені «Авторське право і суміжні права», який видається Державною службою інтелектуальної власності. Організація може бути взята на облік, якщо вона: є юридичною особою; не має на меті прямо чи опосередковано одержувати прибуток; має метою діяльності управління на колективній основі майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав; не має права займатися господарською комерційною діяльністю чи використовувати будь-яким чином об'єкти авторського права і (або) суміжних прав, доручені їй для управління; поширює свою діяльність на територію всієї України і має місцеві осередки або представництва в більшості областей України; створена засновниками, об'єднує членів (учасників) організації, які є суб'єктами

авторського права і (або) суміжних прав і передали на підставі договорів власні майнові права в колективне управління цій організації; має статут, що відповідає вимогам законодавства, зокрема у сфері авторського права і суміжних прав [6].

Організація колективного управління періодично зобов'язана надавати до Державної служби інтелектуальної власності таку інформацію: про зміни, що вносяться до статуту організації; про укладення двосторонніх чи багатосторонніх договорів з іншими організаціями колективного управління, зокрема іноземними; про управління майновими правами осіб, які не передали організації повноважень; про рішення загальних зборів членів організації, що стосуються договорів управління правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав; про річний баланс, річний звіт, результати аудиторських перевірок; про осіб, уповноважених представляти організацію.

Облік організацій колективного управління є засобом контролю держави за додержанням організаціями колективного управління вимог законодавства щодо таких організацій. Пунктом 10 вищевказаного Порядку встановлено, що у разі порушення вимог законодавства України у сфері авторського права і суміжних прав до організації колективного управління можуть бути застосовані такі санкції: попередження; тимчасова заборона (зупинення) права організації колективного управління на укладання договорів про збір винагороди чи договорів надання дозволу на використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав на строк до трьох місяців; зняття з обліку. Зняття з обліку організації колективного управління тягне за собою припинення права займатись відповідною діяльністю.

Законом не визначено, а отже і не обмежено випадки, коли може здійснюватися колективне управління правами. Разом із тим визначено випадки, коли виплата винагороди суб'єктам авторського права і суміжних прав може здійснюватися лише через організацію колективного управління.

Згідно із Законом твори і виконання, зафіксовані у фонограмах, відеограмах, їх примірниках, допускається відтворювати в домашніх умовах виключно в особистих цілях або для звичайного кола сім'ї чи близьких знайомих цієї сім'ї без дозволу автора (авторів), виконавців, виробників фонограм, виробників відеограм, але з виплатою винагороди. Виплата винагороди авторам, виконавцям, виробникам фонограм і відеограм здійснюється у формі відрахувань (відсотків) від вартості обладнання і (або) матеріальних носіїв виробниками та (або) імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких можна здійснити відтворення виключно в особистих цілях у домашніх умовах творів, зафіксованих у фонограмах і відеограмах. Ці кошти виробниками та імпортерами обладнання і (або) матеріальних носіїв перераховуються організаціям колективного управління, які уповноважені Державною службою інтелектуальної власності, відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 25 липня 2003 року № 503 «Про затвердження Порядку визначення уповноважених організацій, які здійснюватимуть збирання і розподіл між суб'єктами авторського права і (або) суміжних прав коштів від відрахувань (відсотків) виробниками та імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах і (або) відеограмах». Розмір зазначених відрахувань (відсотків), що мають сплачувати виробники та імпортери обладнання і матеріальних носіїв, визначено постановою Кабінету Міністрів України «Про розмір відрахувань виробниками та імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах і (або) відеограмах» від 27 червня 2003 року № 992.

Відповідно до статті 43 Закону без згоди виконавців, виробників фонограм і відеограм, але з виплатою винагороди допускається використання фонограм або відеограм і зафіксованих у них виконань, які були опубліковані з комерційною метою, шляхом публічного виконання фонограми або її примірника чи публічної демонстрації відеограми або її примірника; публічного сповіщення виконання, зафіксованого у фонограмі або відеограмі та їх примірниках в ефір; публічного сповіщення виконання, зафіксованого у фонограмі або відеограмі та їх примірниках дротом (через кабель). Збирання винагороди за використання фонограм (відеограм) і контроль за їх правомірним використанням здійснюється організаціями колективного управління, які уповноважені Державною службою інтелектуальної власності відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 30 серпня 2013 року № 1249 «Про затвердження Порядку визначення уповноважених організацій колективного управління», який зареєстрований в Міністерстві юстиції України 5 вересня 2013 року за № 1528/24060. Розмір винагороди за використання фонограм (відеограм), порядок та умови її виплати визначаються постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження розміру винагороди (роялті) за використання опублікованих з комерційною метою фонограм і відеограм та порядку її виплати» від 18 січня 2003 року № 71.

Отже, діяльність організацій колективного управління – це впорядкована на основі норм права діяльність спеціально уповноважених для цього суб'єктами авторського права та суміжних прав організацій зі збору, розподілу та виплати відповідної винагороди для цих суб'єктів за використання результатів їх творчої діяльності (тобто об'єктів авторського права та суміжних прав), а також виконання цими організаціями інших повноважень щодо забезпечення реалізації майнових і особистих (немайнових) прав та законних інтересів суб'єктів авторського права та суміжних прав

Державне регулювання діяльності організацій колективного управління – це впорядкувальний цілеспрямований вплив держави на суспільні відносини у сфері використання об'єктів авторського права та суміжних прав з метою забезпечення ефективного функціонування сфери використання авторського права і суміжних прав та її сталий прогресивний розвиток шляхом вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування.

Використана література

1. Право інтелектуальної власності. Академ. курс : підручник для студентів вищих навч. закладів / за ред. О.П. Орлюк, О.Д. Святоцького. – К. : Концерн Видавничий Дім “Ін Юре”, 2007 – С. 264-293.
2. Колективне управління авторським правом і суміжними правами. Зарубіжний досвід / В.С. Дроб'язко. – К. : ТОВ “Лазурит-Поліграф”, 2010. – 166 с.
3. Шепенс Паула. Руководство по коллективному управлению авторскими правами / Паула Шепенс. – (Общество по управлению правами на службе авторов и пользователей). – European Commission – 2001. – С. 3-45 с.
4. Глосарій термінів у сфері інтелектуальної власності // Європейське патентне відомство. – 2005. – С. 10.
5. Про авторське право і суміжні права : Закон України. – Режим доступу : <http://sips.gov.ua/>
6. Про затвердження Порядку обліку організацій колективного управління та здійснення нагляду за їх діяльністю : наказ Міністерства освіти і науки України від 21 травня 2003 року № 311. – Режим доступу : <http://sips.gov.ua>